

the point of social singularity) of the public sector (human resources, financial capabilities, knowledge, skills and competences of leaders and members of "profile" NGOs) to establish extracurricular activities for children with special needs.

Key words: *additional education, leisure, out-of-school education institutions, institutions of special education, persons with psychophysical disabilities, children with disabilities, blind children, public organizations.*

УДК 376.015.31:73/76-056

Тетяна Гусєва

Сумський державний педагогічний університет

імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-3178-1631

DOI 10.24139/2312-5993/2020.09/033-043

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЛЮДЕЙ ІЗ ІНВАЛІДНІСЮ ВНАСЛІДОК ІНТЕЛЕКТУЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми трудового виховання як засобу корекції людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Окреслено шляхи допомоги таким людям в умовах реабілітаційної установи, до яких віднесено розвиток особистих трудових умінь людей із інвалідністю; збагачення уявлень про навколишнє середовище в процесі праці; розвиток уявлень, сприймання, мислення, набуття вмінь планувати та передбачати результат праці, оволодіння різними знаряддями праці; виховання потреби й готовності працювати в колективі; розвиток дрібної моторики, зорової та рухової координації, координації рухів рук, виховання взаємодопомоги, колективізму, готовності працювати, формування позитивного ставлення до праці дорослого, уміння доводити працю до кінця; виховання працювати правильно, охайно; розвиток мовленнєвого спілкування, розширення та збагачення словника. Ефективність роботи залежала від її цілеспрямованості й систематичності, створення відповідних умов для розвитку якостей, необхідних для трудової діяльності, усвідомлення мети та характеру праці, умов її виконання, дотримання охоронно-педагогічного режиму з урахуванням специфічних особливостей психічного розвитку кожної особистості.

Ключові слова: *трудова виховання, трудова навчання, люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, корекційна робота, праця, соціалізація, реабілітаційна установа.*

Постановка проблеми. Трудова виховання є одним із важливих напрямів виховного впливу на особистість людини з інвалідністю і має на меті отримання нею трудових знань, умінь, навичок у процесі трудової діяльності для подальшої її соціалізації і самореалізації. Під час трудового виховання проходить процес корекції, вироблення навичок загальної та трудової культури, компенсуються порушення інтелектуального та фізичного розвитку. Особа з інвалідністю стає готовою виконувати повсякденну працю, вчитися утримувати в належному стані робоче місце та інструмент, бережно відноситися до різного роду матеріалів, економити їх. В умовах реабілітаційної установи трудова виховання людей з інвалідністю

розглядається як важливий засіб корекції, розвитку й формування особистості, підготовки їх до трудової діяльності у трудових майстернях.

Аналіз актуальних досліджень. У працях К. Ушинського, А. Макаренка та ін. акцентовано увагу на тому, що праця – це велика «перетворююча сила», яка забезпечує прогресивний розвиток як суспільства в цілому, так і кожної людини окремо.

Л. Виготський та О. Граборов вважали, що праця виступає засобом соціального виховання й розвивали ідею активного залучення людей з інвалідністю до суспільно корисної продуктивної праці (Дульнев, 1969).

Особливої уваги заслуговують дослідження в даному проблемному полі таких науковців і практиків: Д. Азбукін, П. Акименко, М. Чехов, Є. Гер'є та ін. Ними підкреслено, що праця є могутнім помічником у розвитку самостійності, самодіяльності й самодисципліни людини з інвалідністю.

Теоретичний аналіз досліджень радянських авторів (І. Данюшевській, Г. Дульнев, М. Кузьмицька, М. Рябцева, В. Тарасова та ін.) показав, що проблема навчання людей із інвалідністю ручної та професійної праці є досить актуальною з точки зору впливу на розвиток їх особистості.

Занурюючись у проблему трудового виховання, Г. Дульнев основну увагу приділяв з'ясуванню шляхів підвищення корекційного впливу ручної праці й виховання самостійності під час виконання трудових завдань людей із інвалідністю. На його думку, важливість трудового виховання полягає в тому, щоб підготувати людину з інвалідністю до самостійного життя, праці і, найкращим чином, соціально адаптувати.

Українські дослідники, такі, як В. Бондар, В. Синьов та інші автори, які досліджували питання трудового виховання дітей із інтелектуальними порушеннями наголошували на те, що правильно організоване трудове навчання і виховання є ефективним засобом корекції недоліків розвитку інтелектуальної діяльності. С. Миронова вказувала, що у процесі трудового виховання в дітей формують систему знань, переконань, навичок, якостей і рис особистості, стійких звичок поведінки, які слугуватимуть їм основою для подальшого самостійного життя.

Однак, теоретичний аналіз проблеми трудового виховання як засобу корекційного впливу на людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засвідчив недостатню її розробленість, що актуалізує проведення досліджень у цьому напрямі. Тож, **метою** роботи є теоретичний аналіз проблеми трудового виховання як засобу корекції людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень та виявлення шляхів оптимізації цього процесу на прикладі реабілітаційної установи.

Методи дослідження. У роботі було використано комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження, зокрема такі: аналіз, синтез, систематизація, порівняння й узагальнення у процесі теоретичного вивчення питання, педагогічне спостереження за процесом трудового виховання осіб із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, бесіда з педагогічними працівниками реабілітаційної установи, аналіз психолого-педагогічної документації на особу з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

Експериментальною базою дослідження стала реабілітаційна установа змішаного типу (комплексної реабілітації) для людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – Центру «Сприяння» громадської організації «Феліцитас» (м. Суми).

Виклад основного матеріалу. Поняття «трудове виховання» розглядається як процес формування світоглядних уявлень на працю як на життєву необхідність, а в перспективі – як природну потребу людини, ствердження її моральних цінностей. Воно використовується в літературі для визначення процесу формування ідейно-моральної позиції особистості в праці, що відповідає суспільним ідеалам.

Трудове виховання – основна цінність у розвитку особистості, складова трудової підготовки людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, забезпечуючи соціальну спрямованість, моральний аспект трудового зростання особистості. Успішне формування особистості може здійснюватися тільки на основі організованого поєднання виховної роботи з практичною трудовою діяльністю ([Константи́н](#), 2010).

Важливими, на нашу думку, є принципи, на яких будується трудове виховання, сформульовані В. Сухомлинським, зокрема такі: єдність трудового виховання й загального розвитку – морального, інтелектуального, естетичного, фізичного; розкриття, виявлення, розвиток індивідуальності в праці; висока моральність праці, її суспільно корисна спрямованість; раннє залучення до продуктивної праці; різноманітність видів праці; постійність, безперервність праці; наявність рис продуктивної праці дорослих у дитячій праці; творчий характер праці; наступність змісту трудової діяльності, умінь і навичок; загальний характер продуктивної праці; посиленість трудової діяльності; єдність праці і багатогранного життя (Кузьминський, 2006).

Трудове виховання є складовою частиною всебічного гармонійного розвитку особистості. Тому, такі загальні методи виховання, як переконання, приклад, вимога, вправи, вправляння, схвалення, осудження тощо також мають бути ефективно використані в системі трудового виховання. Форми трудового виховання вирізняються своєю різноманітністю, до яких можна

віднести уроки праці, гуртки, студії, трудові десанти тощо. Засоби трудового виховання охоплюють велику кількість предметів, дій, знарядь (фізичні зусилля людини, знаряддя праці, обладнання, природні багатства тощо), що допомагають людині здійснювати певні трудові операції.

Е. Сеген зазначав, що в людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень слід виховувати звички приносити користь собі та іншим ([Константи́в](#), 2010). Люди з інвалідністю повинні розуміти те, що кожна людина, яка живе в суспільстві, зобов'язана виконувати посилену корисну працю. У цьому ж сенсі, праця є одним із важливих засобів корекції недоліків інтелектуального розвитку, зокрема – чинником розумового й фізичного розвитку, засобом пізнання світу; доцільна діяльність людини спрямована на створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб суспільства (Бондарь, 1998).

В. Бондар указував на те, що виховна роль праці полягає в тому, що на заняттях із трудового навчання здійснюється не тільки корекція порушень інтелектуального й фізичного розвитку людей із інвалідністю, а й виховання позитивного ставлення до праці, її культура, розвиток емоційно-вольової сфери. Заняття з праці сприяють координованості дій, рухової сфери, розвиткові моторики, забезпечують правильний фізичний розвиток (Бондарь, 1998).

Трудове виховання людей із інвалідністю розглядається як важливий засіб корекції, розвитку й формування особистості, підготовки їх до трудової діяльності в майстернях. Трудове навчання і виховання ефективно використовуються для формування в людей із інвалідністю важливих якостей особистості. Олігофренопедагогіка розглядає трудове виховання і навчання людей із інвалідністю як єдиний і цілеспрямований процес, що розв'язує конкретні виховні, загальноосвітні та корекційні завдання. Тільки на основі організованого поєднання виховної роботи з практичною трудовою діяльністю може здійснюватися успішне формування особистості (Бондарь, 1998).

Завдання, які ставить корекційний педагог для досягнення мети у процесі трудового виховання людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень такі: розвиток особистих трудових умінь людей із інвалідністю; збагачення уявлень про навколишнє середовище в процесі праці; розвиток уявлень, сприймання, мислення, набуття вмінь планувати та передбачати результат праці, оволодіння різними знаряддями праці (розумове виховання); виховання потреби й готовності працювати в колективі; розвиток дрібної моторики, зорової та рухової координації, координації рухів рук (фізичний розвиток), виховання взаємодопомоги, колективізму, готовності працювати, формування позитивного ставлення до праці дорослого, уміння

доводити працю до кінця (моральне виховання); виховання працювати правильно, охайно (естетичний розвиток); розвиток мовленнєвого спілкування, розширення та збагачення словника (мовленнєвий розвиток).

Практичний досвід роботи в реабілітаційній установі змішаного типу (комплексної реабілітації) для людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – Центру «Сприяння» громадської організації «Феліцитас» (м. Суми) засвідчив, що особи з інтелектуальними порушеннями відчують значні труднощі у процесі трудової діяльності, зокрема їм складно доводити розпочату справу до кінця, і взагалі, налаштуватися до роботи. Тож особливу увагу ми приділяємо формування в них інтересу і позитивної мотивації до трудової діяльності. При цьому спираємося на більш збережену, чуттєву сферу особистості. За сприятливих емоційних умов (позитивне оточення, доступна і цікава діяльність тощо) далі реалізуємо складніші завдання, пов'язані із засвоєнням трудових умінь та досягненням основних завдань професійної підготовки, зокрема: опанування техніко-технологічними знаннями та трудовими операціями, що передбачені змістом навчальної програми (ознайомлення із властивостями матеріалів, з якими працюють вихованці на заняттях праці та їх застосуванням); формування знань про різні вироби, їх характерні ознаки, сферу застосування, про засоби праці (машини, станки, контрольно-вимірювальні прилади, допоміжні інструменти) та різне обладнання, що використовують на підприємствах, в установах, сільському господарстві тощо; забезпечення знань про трудові операції (дії), їх назви (професійні слова-терміни) та технологію і послідовність виконання; вироблення вмінь виконувати практичні роботи з дотриманням технічних та санітарно-гігієнічних вимог, правил безпечної праці ([Константинів, 2010](#)).

У реабілітаційній установі на заняттях із трудового навчання вирішуються корекційні завдання, спрямовані на розвиток рухової та сенсорної сфери людини з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень в умовах практичної діяльності. Участь вихованців реабілітаційної установи в суспільно корисній і продуктивній праці приносить їм задоволення, їх радує як сам процес такої праці, так і її результат.

Трудове виховання в реабілітаційній установі здійснюється в різних видах трудової діяльності: самообслуговуванні, господарчо-побутовій, ручній праці, праці в природі. Всі види праці тісно пов'язані між собою, однак кожен із них має свої відмінності. Особи з інвалідністю в процесі навчальної праці засвоюють знання, що необхідні їм для розвитку та подальшої трудової

діяльності. Побутова праця, з якою вихованці стикаються щоденно, є однією з найбільш простих і обов'язкових видів праці.

Організуючи суспільно корисну працю, педагоги реабілітаційної установи – Центру «Сприяння» раціонально розподіляють фізичні навантаження, ураховують особливості розвитку кожного вихованця. З цією метою вони чітко визначають норми праці, форми її обліку й контролю, міру стимулювання, вимагають дотримання дисципліни. У процесі такої роботи виховується поважливе ставлення до роботи, добросовісне відношення до трудової діяльності.

Праця як засіб виховання сприяє розвитку індивідуальних здібностей, здатності керувати діяльністю та поведінкою, а також творчості, критичності та активності думки. Завдання трудового виховання – розвинути в учнів бажання працювати для суспільства, домогтись, щоб праця стала найважливішою їх потребою (Дульнев, 1969).

На початковому етапі трудового виховання людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень важливим завданням є формування навичок самообслуговування. Процес навчання самообслуговуванню таких осіб в реабілітаційній установі здійснюється з урахуванням індивідуальних можливостей особистості та за чітко спланованими етапами навчання і виховання. Виконання культурно-гігієнічних процедур по догляду за собою, користування туалетом, процес харчування, роздягання чи одягання віднесено до самообслуговування, результати якого задовольняють потреби людини з інвалідністю.

Для повноцінного особистісного розвитку надзвичайно важлива господарсько-побутова праця, у якій людина з інвалідністю досягає видимого успіху. Заняття з господарсько-побутової праці спрямовані на виховання в таких людей бажання працювати, уміти бачити непорядок і усувати його, а також виконувати доручення дорослого. Важливим завданням у трудовому вихованні є формування в людей з інвалідністю установки, що вони самостійно можуть навести порядок у своїх речах, у кімнаті, на ігровій ділянці.

Ручна праця є одним із видів трудового виховання в реабілітаційній установі – Центрі «Сприяння», основним завданням якої є виховання емоційно позитивного ставлення до власних виробів із різноманітного матеріалу, формування вмінь і навичок роботи з папером, природними матеріалами, воском, пластиліном, конструкторами тощо. У процесі таких занять у вихованців розвиваються мислення, сприймання, зорова-моторна координація, пам'ять, увага, дрібна та загальна моторика, мовлення, розширюється кругозір, підвищується пізнавальна активність.

Формування вмінь трудитися на природі розпочиналося в межах елементарної за змістом трудової діяльності поза заняттями. Але деякі вміння праці в природі здобували і в межах господарсько-побутової праці (протирання листя рослин, висаджування зелені, поливання з лійки квітів тощо). Вихованці реабілітаційної установи із задоволенням взаємодіяли з живими об'єктами, бо вони є джерелом яскравих вражень, під керівництвом педагогів навчалися доглядати за рослинами: садовими, городніми, кімнатними, а також за тваринами: розкладали корм у годівницях на природі для птахів. Годівниці виготовляли на заняттях по труду.

Важливою формою підготовки до життя та праці людей із інвалідністю в реабілітаційній установі була соціально-побутова орієнтація (особиста гігієна, догляд за одягом та взуттям, приготування їжі тощо). Реалізація цих завдань сприяла підвищенню загального розвитку вихованців, формуванню в них знань, умінь та навичок, що допомагали соціальній адаптації, практичній підготовці до самостійного життя та праці в сучасних умовах. Щоденно вихованці реабілітаційної установи – Центру «Сприяння» виконували конкретні трудові обов'язки (прибирали групові кімнати, чергували у столовій, групі, складали одяг, робили покупки в магазині, готували їжу, займалися певним видом господарсько-побутової праці). Необхідні навички та звички, що в подальшій діяльності засвоювалися і ставали правилом для виконання, вироблювалися в результаті багаторазових повторень у відповідній послідовності одних і тих самих дій під постійним керівництвом педагога. Праця вихованців ставала планомірною, цілеспрямованою, що забезпечувало їх участь у доступних видах діяльності. Керівництво процесом засвоєння етапів аналізу, планування, організації, самоконтролю, послідовне здійснення виконання трудових дій було важливою умовою формування діяльності людей із інвалідністю на заняттях з трудового навчання.

Розглянемо особливості корекційно-розвивальної роботи на кожному етапі. Щоб сформувавши вміння подумки виділити одну дію, розкласти на частини, виділити ознаки та властивості вчили вихованців аналізувати. Основа ефективності виконання завдання – це правильний та повний аналіз. Аналіз здійснювався завдяки обстеженню предмета та його порівнянню з іншими предметами, образами, поняттями. Саме тому, з перших днів перебування вихованців у реабілітаційній установі ми знайомимо їх із приміщенням, звертаючи увагу на те, як було всюди чисто, прибрано, як багато в групах кімнатних рослин, що потребують спеціального догляду. Також під час занять із догляду за особистими речами була можливість у вихованців не просто попрацювати їх, а й навчитися

правильно та економічно використовувати воду, світло, пральні засоби. Такі заняття готували людей із інвалідністю до їх самостійного життя.

Поступово об'єкти та завдання ускладнювалися. Так, спочатку під час прибирання вихованці виконували найпростіші трудові операції: мили горщики з кімнатними рослинами, столи; знімали порохи з меблів, складали речі в меблях, розпушували ґрунт у вазонах та поступово переходили до більш складних завдань – щітками натирали меблі до блиску, мили підлогу. У кінці кожного заняття колективно робили аналіз діяльності кожного вихованця.

Під час господарсько-побутової праці педагоги навчали плануванню та організації діяльності. Для цього вихованців вчили визначати раціональний спосіб діяльності. На допомогу приходили інструкції та пам'ятки, розроблені педагогами реабілітаційної установи. Вихованці, орієнтуючись в інструкції на послідовність виконання трудових завдань, виконували їх самостійно.

Організація діяльності передбачала підбір необхідного обладнання, інструментів, створення відповідних умов тощо. Важливим було виконання вихованцями практичного завдання до кінцевого результату. За необхідності надавали індивідуальну допомогу.

Педагоги реабілітаційної установи організовували різноманітні види трудової діяльності, формували у вихованців позитивне ставлення до праці за допомогою переконань, мотивації, завдань та власного прикладу. Забезпечуючи інтелектуальний розвиток людей із інвалідністю, створювали умови для виховання працьовитості, сумлінності, дисциплінованості та колективізму. Корекційне завдання в кінцевому результаті було спрямоване на те, щоб підготувати вихованців до самостійного життя і праці. Як відзначав видатний український педагог В. Сухомлинський: «Дитина повинна на власному досвіді зрозуміти, що без праці неможливе життя» (Сухомлинський, 1977).

Висновки. Теоретичний аналіз та досвід роботи з трудового виховання осіб із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засвідчив, що ефективність цієї роботи залежить від цілеспрямованості й систематичності, створення відповідних умов для розвитку якостей, необхідних для трудової діяльності, усвідомлення мети та характеру праці, умов її виконання, дотримання охоронно-педагогічного режиму. Специфічні особливості психічного розвитку людей із інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень призводять до необхідності враховувати їх під час організації навчання і виховання.

ЛІТЕРАТУРА

Бондарь, В. І. (1998). *Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності*. Київ: Радянська школа (Bondar, V. I. (1998). *Preparation of auxiliary school students for independent work*. Kyiv: Soviet school).

- Бондарь, В. І. (2003). *Спеціальна педагогіка. Понятійно-термінологічний словник*. Луганськ: Альма-матер (Bondar, V. I. (2003). *Special pedagogy. Conceptual and terminological dictionary*. Luhansk: Alma Mater).
- Дульнев, Г. М. (1969). *Основы трудового обучения во вспомогательной школе. Психолого-педагогическое исследование*. Москва: Педагогика (Dulnev, H. M. (1969). *Fundamentals of labor training in an auxiliary school. Psychological and pedagogical research*. Moscow: Pedagogy).
- [Константинів, О. В. \(2010\). Характеристика системи трудового навчання розумово відсталих дітей. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 15*, 264-267](#) (Konstantyniv, O. V. (2010). Characteristics of the system of labor education of mentally retarded children. *Collection of scientific works of Kamianets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko, 15*, 264-267).
- Кузьминський, А. І. (2006). *Педагогіка у запитаннях і відповідях: навчальний посібник*. Київ: Знання (Kuzmyskyi, A. I. (2006). *Pedagogy in questions and answers: a textbook*. Kyiv: Knowledge).
- Куренкова, А. В., Бондаренко, Ю. А. (2016). Аналіз проблеми соціальної компетентності в теорії освіти. [Збірник наукових праць Херсонського державного університету, 73 \(2\), 26-31](#) (Kurienkova, A. V., Bondarenko, Yu. A. (2016). Analysis of the problem of social competence in the theory of education. *Collection of scientific works of Kherson State University, 73 (2)*, 26-31).
- Лебедева, Н. Г., Джурелюк, О. Т., Самойленко, Д. О. (2009). *Основы психологии и педагогике: Конспекты лекций*. Алчевськ: ДонДТУ (Lebedeva, N. H., Samoilenko, D. O. (2009). *Fundamentals of psychology and pedagogy: Lecture notes*. Alchevsk: DonSTU).
- Миронова, С. П., Матвеева, М. П. (2001). *Реалізація індивідуального підходу до дітей з вадами інтелекту у процесі навчання*. Кам'янець-Подільський КРПУ (Myronova, S. P., Matvieieva, M. P. (2001). *Implementation of an individual approach to children with intellectual disabilities in the learning process*. Kamianets-Podilsky KPRPU).
- Миронова, С. П. (2004). *Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі*. Кам'янець-Подільський (Myronova, S. P. (2004). *Psychological and pedagogical bases of correctional work in a special school*. Kamenets-Podolsky).
- Никитина, В. А. (2000). *Социальная педагогика*. Москва: Владос (Nikitina, V. A. (2000). *Social pedagogy*. Moscow: Vlados).
- Пинский, Б. И. (1985). *Коррекционно-воспитательное значение труда для психического развития учащихся вспомогательной школы*. Москва: Педагогика (Pinsky, B. I. (1985). *Corrective and educational value of labor for the mental development of students of auxiliary school*. Moscow: Pedagogy).
- Рейда, К. В. (2003). *Виховання готовності учнів допоміжної школи професійно-трудового виховання* (автореферат дисертації канд. пед. наук: 13.00.03) Київ (Reida, K. V. (2003). *Education of readiness of pupils of auxiliary school of professional and labor education* (PhD thesis abstract). Kyiv).
- Сухомлинський, В. О. (1977). *Павльська середня школа. Том 5*. Київ: Радянська школа (Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Pavlysh High School. Vol. 5*. Kyiv: Soviet school).
- Хохліна, О. П. (2000). *Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку*. Київ: Педагогічна думка (Khokhlina, O. P. (2000). *Psychological and pedagogical bases of correctional orientation of labor training of students with intellectual disabilities*. Kyiv: Pedagogical thought).

РЕЗЮМЕ

Гусева Татьяна. Трудовое воспитание как средство коррекции людей с инвалидностью в результате интеллектуальных нарушений.

В статье осуществлен теоретический анализ проблемы трудового воспитания как средства коррекции людей с инвалидностью вследствие интеллектуальных нарушений. Определены пути помощи таким людям в условиях реабилитационного учреждения, к которым отнесены: развитие личных трудовых умений людей с инвалидностью; обогащение представлений об окружающей среде в процессе труда; развитие представлений, восприятия, мышления, приобретение умений планировать и предвидеть результат труда, овладение различными орудиями труда; воспитание потребности и готовности работать в коллективе; развитие мелкой моторики, зрительной и двигательной координации, координации движений рук, воспитание взаимопомощи, коллективизма, готовности работать, формирования положительного отношения к труду взрослого, умение доводить работу до конца; формирование навыков работать правильно, аккуратно; развитие речевого общения, расширение и обогащение словарного запаса. Эффективность работы зависела от ее целеустремленности и систематичности, создания соответствующих условий для развития качеств, необходимых для трудовой деятельности, осознания цели и характера труда, условий его выполнения, соблюдения охранно-педагогического режима с учетом специфических особенностей психического развития каждой личности.

Ключевые слова: трудовое воспитание, трудовое обучение, люди с инвалидностью вследствие интеллектуальных нарушений, коррекционная работа, труд, социализация, реабилитационное учреждение.

SUMMARY

Guseva Tatyana. Labor education as a means of correction of people with intellectual disabilities.

The article provides a theoretical analysis of the problem of labor education as a means of correcting people with intellectual disabilities. The ways of helping such people in the conditions of a rehabilitation institution have been identified, which include development of personal work skills of people with disabilities; enrichment of ideas about the environment in the process of work; development of ideas, perception, thinking, acquisition of skills to plan and foresee the result of labor, mastery of various tools of labor; raising the need and willingness to work in a team; development of fine motor skills, visual and motor coordination, coordination of hand movements, education of mutual assistance, collectivism, willingness to work, formation of a positive attitude towards adult work, the ability to bring work to the end; teaching to work correctly, accurately; development of speech communication, expansion and enrichment of the vocabulary. The effectiveness of the work depended on its purposefulness and systematicity, creation of appropriate conditions for the development of the qualities necessary for labor activity, awareness of the purpose and nature of work, the conditions for its implementation, compliance with the protective and pedagogical regime, taking into account the specific features of the mental development of each individual.

A set of theoretical and empirical research methods was used, including the following: analysis, synthesis, systematization, comparison and generalization in the process of theoretical study of the issue, pedagogical observation of the process of labor education of persons with intellectual disabilities, conversation with teachers, analysis of psychological and pedagogical documentation for a person with an intellectual disability.

The experimental basis of the study was a mixed-type rehabilitation institution (complex rehabilitation) for people with intellectual disabilities – the Center for Assistance of the public organization Felicitas (Sumy).

Theoretical analysis and experience of work on labor education of persons with intellectual disabilities have shown that the effectiveness of this work depends on purposefulness and systematization, creating appropriate conditions for the development of qualities necessary for work, awareness of the purpose and nature of work, the pedagogical mode. Specific features of mental development of people with intellectual disabilities lead to the need to take them into account in the organization of education and upbringing.

Key words: labor education, labor training, people with intellectual disabilities, correctional work, work, socialization, rehabilitation institution.

УДК 159.923.2-053.5-056.263

Оксана Дмитрієва

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ORCID ID 0000-0001-8869-8156

DOI 10.24139/2312-5993/2020.09/043-054

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

У статті представлено аналіз результатів дослідження окремих аспектів розвитку особистості молодших школярів із порушеннями слуху в умовах сучасного закладу загальної середньої освіти для дітей із порушеннями слуху.

З'ясовано особливості процесу формування самооцінки молодших школярів з порушеннями слуху; представлено результати вивчення педагогічної документації, опитування педагогів, анкетування батьків, спостережень за учнями. Визначено вплив особливостей комунікації учнів із порушеннями слуху та взаємодії з педагогами і батьками на розвиток особистості школярів.

Ключові слова: особистість, молодші школярі, порушення слуху, самооцінка, комунікація, педагоги, батьки.

Постановка проблеми. В умовах радикальної соціально-політичної трансформації нашого суспільства, коли постають проблеми збереження державності, відродження багатогранного культурно-історичного досвіду та традицій виховання, надзвичайно активізувалася проблема становлення та розвитку особистості підростаючого покоління. Сьогодні українська держава надає особливої уваги вирішенню проблем, пов'язаних зі створенням умов для становлення та розвитку творчої, самостійної особистості, здатної спілкуватися та діяти, бути відповідальною й толерантною, адекватно реагувати на виклики сьогодення та приймати рішення. У Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», Законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти визначено, що розвиток гармонійної особистості дитини є пріоритетним, наголошується на необхідності формування у зростаючій особистості основ активної життєвої позиції, розвитку елементарної соціальної компетентності, здатності бути толерантною, доброзичливою.